ONLINE JOURNAL
E-ISSN:3060-5490

INSTITUTE OF UZBEK NATIONAL
MUSICAL ART NAMED AFTER YUNUS RAJABI

Milliy Madaniyat Jurnali - Журнал Национальной Культуры

Journal of national CULTURE

Received: 15.01.2026 · Accepted: 17.03.2026 · Published: 31.03.2026
DOI: https://doi.org/10.64681/j3eqn210

ilmiy uslubiy jurnali – научно-методический журнал – research and methodological journal

Institute of Uzbek National Musical Art named after Yunus Rajabi
JOURNAL OF NATIONAL CULTURE, 1(2), 2026
www.jnculture.uz

O‘zbekiston milliy musiqasini rivojlantirishning tizimli muammolari va rivojlantirish strategiyalari: institutsional va kadrlar jihatlari

(Systemic Problems and Development Strategies of Uzbek National Music: Institutional and Human Resource Dimensions)

Doston Rasulov

Department of Composers, Bastakors and General Piano,
Institute of Uzbek National Musical Art named after Yunus Rajabi,
Uzbekistan/Tashkent, Mustaqillik, 31, 100000
E-mail: dastin.composer112@gmail.com

Annotatsiya

O‘zbek milliy musiqasining boy merosini, xususan, maqom kabi yuksak darajada shakllangan janrlarni saqlash va rivojlantirish barqaror va samarali faoliyat yurituvchi ixtisoslashtirilgan ta’lim hamda ilmiy ta’minot tizimini talab qiladi. Ushbu tadqiqot mazkur sohadagi tizimli muammolarni tahlil qilishga hamda an’anaviy bilimlarni uzluksiz uzatishga xavf tug‘dirayotgan institutsional nomutanosibliklarni aniqlashga bag‘ishlangan.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, milliy musiqa sohasidagi inqiroz holatlari siyosiy iroda yoki ilmiy asosning yetishmasligi bilan emas, balki ixtisoslashgan pedagogik mehnatning iqtisodiy jihatdan qadrsizlanishi bilan bog‘liqdir. Bu esa bolalar musiqa va san’at maktablarida keskin kadrlar tanqisligiga olib kelmoqda. Ushbu holat merosni saqlashga qaratilgan institutlarning ko‘p yillik faoliyat samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot shuningdek, musiqa ta’limini isloh qilishga qaratilgan so‘nggi qonunchilik tashabbuslarini tanqidiy tahlil qiladi hamda aniqlangan ziddiyatlarni bartaraf etishning strategik yo‘llarini taklif etadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston milliy musiqasi, Maqom, Etnomusiqashunoslik, Kadrlar inqirozi, Madaniy siyosat, San’atshunoslik instituti.

Abstract

The preservation and development of the rich heritage of Uzbek national music, particularly highly developed genres such as maqom, require a stable and efficiently functioning system of specialized education and scientific support. This study is devoted to the analysis of systemic problems in this field, as well as to identifying institutional imbalances that threaten the continuity of traditional knowledge transmission.

The findings indicate that the crisis phenomena in the field of national music are not caused by a lack of political will or scientific foundation, but rather by the economic devaluation of specialized pedagogical labor. This, in turn, leads to an

acute shortage of qualified personnel in children’s music and art schools. Such a situation negatively affects the effectiveness of long-term institutional efforts aimed at preserving cultural heritage.

The study also provides a critical analysis of recent legislative initiatives aimed at reforming music education and proposes strategic approaches to overcoming the identified contradictions.

Keywords: National music of Uzbekistan, Maqom, Ethnomusicology, Personnel crisis, Cultural policy, Institute of Art Studies.

Аннотация

Сохранение и развитие богатого наследия узбекской национальной музыки, в частности таких высокоразвитых жанров, как маком, требует устойчиво функционирующей и эффективной системы специализированного образования и научного обеспечения. Настоящее исследование посвящено анализу системных проблем в данной сфере, а также выявлению институциональных дисбалансов, угрожающих непрерывной передаче традиционных знаний.

Результаты исследования показывают, что кризисные явления в сфере национальной музыки обусловлены не отсутствием политической воли или научной базы, а экономической девальвацией специализированного педагогического труда. Это, в свою очередь, приводит к острой нехватке кадров в детских музыкальных и художественных школах. Данная ситуация оказывает негативное влияние на эффективность многолетней деятельности институтов, направленных на сохранение культурного наследия.

Кроме того, в работе проводится критический анализ последних законодательных инициатив, направленных на реформирование музыкального образования, а также предлагаются стратегические пути преодоления выявленных противоречий.

Ключевые слова: Национальная музыка Узбекистана, маком, этномузыковедение, кадровый кризис, культурная политика, Институт искусствознания.

O‘zbekiston milliy musiqasi mamlakat madaniy o‘ziga xosligining asosiy toshi bo‘lib, jahon nomoddiy madaniy merosining muhim tarkibiy qismi sifatida tan olingan. An’anaviy janrlar, ayniqsa *maqom* tizimi, murakkab vokal-cholg‘u asobli sikllarni o‘zida mujassam etgan bo‘lib, ularni o‘zlashtirish va uzatish rasmiy davlat

va akademik tuzilmalar doirasida *ustoz-shogird* tizimi bo‘yicha uzoq muddatli ta’limni talab qiladi.

Ushbu tadqiqotning obyekti ushbu merosni saqlash va uzatish uchun mas’ul bo‘lgan institutsional infratuzilmaning holatini, shu jumladan ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari va ilmiy markazlarni tahlil qilishdir. Davlatning ustuvorligi yuqori bo‘lishiga qaramay, kadrlar tayyorlash tizimining nima uchun tanqisliklarni namoyish etayotganining sabablarini aniqlashga alohida e’tibor qaratilgan.

Tadqiqotning dolzarbligi davlatning madaniy merosni saqlashga qaratilgan e’lon qilingan siyosiy majburiyati va ixtisoslashtirilgan musiqa ta’lim muassasalarining operatsion haqiqati o‘rtasidagi keskin nomutanosiblik bilan bog‘liq. Agar ushbu tafovut bartaraf etilmasa, umumiy madaniy ma’rifat bilan samarali almashtirib bo‘lmaydigan murakkab musiqiy bilimlarni uzatish zanjirining buzilishi xavfi mavjud. San’atshunoslar tomonidan ta’kidlangan uzluksiz ilmiy izlanishlar va hujjatlashtirish zarurati tizimli kadrlar inqirozi sharoitida yanada o‘tkirlashadi.

Ishda madaniy siyosatni qiyosiy tahlil qilish, institutsional tanqid va ijtimoiy-iqtisodiy sharh metodologiyasi qo‘llaniladi. Empirik baza vazirlikning rasmiy bayonotlari, normativ-huquqiy hujjatlar va profilga oid akademik muassasalar to‘g‘risidagi ma’lumotlar bo‘lib xizmat qildi.

Milliy musiqaning joriy muammolarini tushunish XX asrda qo‘yilgan nazariy va tarixiy asoslarni ko‘rib chiqmasdan imkonsizdir. O‘zbekiston milliy musiqasi, ayniqsa uning klassik shakllarida, yuqori san’atning kodlangan an’anasi hisoblanadi. Uni o‘rganish va tizimlashtirish ixtisoslashtirilgan pedagogik dasturlarni yaratish uchun nazariy asosni ta’minlagan etnomusiqashunoslikning rivojlanishi tufayli mumkin bo‘ldi.

Professional musiqa ta’limi tizimining rivojlanishi tarixan an’anaviy shakllarni ilmiy anglash bilan chambarchas bog‘liq edi. Dastlab urg‘u haqiqiy ijrochilik maktablarini (*maqom, surnay, dutor, tanbur*) saqlashga qaratildi, bu esa shunchaki

musiqachilarning mavjudligini emas, balki murakkab, ba’zan rasmiylashtirilmagan ko‘nikmalarni uzata oladigan o‘qituvchi-tadqiqotchilarni talab qildi.

Ixtisoslashtirilgan pedagogika uchun standartlarni belgilaydigan mustahkam tarixiy va akademik asosga qaramay, mamlakat ta’lim sohasida o‘tkir kadrlar inqiroziga duch kelmoqda. Ushbu fakt chuqur institutsional tafovutni ko‘rsatadi: an’analar to‘g‘risidagi ilmiy bilimlar ushbu merosni amalda uzatish uchun mas’ul bo‘lgan davlat ta’lim tizimida samarali, adekvat kompensatsiya qilinadigan qo‘llanilishini topa olmaydi.

Ixtisoslashtirilgan musiqa ta’limidagi inqiroz nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatidan ham namoyon bo‘lib, bolalar musiqa va san’at maktablarida oliy ma’lumotli malakali mutaxassislarning o‘tkir tanqisligida ko‘rinadi.

Ushbu iqtisodiy nomutanosiblik milliy musiqani saqlash uchun halokatli oqibatlarga olib keladi. An’anaviy cholg‘ularni (masalan, *dutor* yoki *tanbur*) yoki *maqom*ning nozik jihatlarini o‘zlashtirish va o‘qitish uchun intensiv, ko‘p yillik ta’lim va mahorat talab etiladi. Biroq, davlat tizimi sezilarli darajada pastroq ish haqi belgilash orqali ushbu yuqori ixtisoslashgan malakani yetarli darajada tan olmayotganini va kompensatsiya qilmayotganini namoyish etadi.

Natijada, oliy ma’lumot olgan mutaxassislar yo xususiy sektorga ketadi, yoki umumiy ta’lim tizimida yuqori maoshli lavozimlarni tanlaydi, yoki umuman sohani tark etadi. Bu faqat darsliklar orqali o‘zlashtirish mumkin bo‘lmagan an’analarni uzatish uchun tanqidiy ahamiyatga ega bo‘lgan ixtisoslashtirilgan pedagogik infratuzilmaning kollaps yoqasida ekanligiga olib keladi. *Ustoz-shogird* uzluksizligi asosiy prinsipi buziladi.

Musiqa ta’limi sohasidagi tizimli muammolar eng yuqori darajada e’tiborni tortdi, bu esa vaziyatning tanqidiyligini anglashni ta’kidlaydi. Bunga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 15 noyabrdagi PQ-391-sonli Qarori guvohlik beradi [1]. Ushbu hujjat "O‘rta umumta’lim maktablarida «Musiqa madaniyati» fanini o‘qitishni tubdan takomillashtirish hamda mazkur fan o‘qituvchilari kasbiy

faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida" deb nomlangan bo‘lib, umumta’lim maktablarida ushbu fanni rivojlantirishning ustuvor vazifalarini belgilaydi.

PQ-391 Qarorining yuqori ahamiyatiga qaramay, uning tub muammoni hal qilishdagi potentsial samaradorligini tanqidiy tahlil qilish zarur. Qaror *o‘rta umumta’lim maktablarida* «Musiqa madaniyati» fanini o‘qitishni yaxshilashga qaratilgan. Ushbu fanning maqsadi — ommaviy ma’rifat va umumiy madaniy dunyoqarashni shakllantirishdir.

Shu bilan birga, Madaniyat vazirligi tomonidan o‘tkazilgan tahlil past ish haqi bilan bog‘liq bo‘lgan asosiy muammo o‘chog‘i sifatida *ixtisoslashtirilgan* bolalar musiqa va san’at maktablaridagi (BMSM) inqirozga bir ma’noli ishora qiladi. Ushbu ixtisoslashtirilgan maktablar milliy janrlarda yuqori ijrochilik mahoratini uzatishni ta’minlay oladigan yagona bo‘g‘indir [4].

Kadrlar inqirozi globallashuv va musiqa sanoatining tijoratlashtirilishi kabi tashqi omillar bilan murakkablashadi. *Maqom* kabi murakkab va uzoq muddatli o‘zlashtirishni talab qiladigan an’anaviy shakllar tez rivojlanayotgan ommabop musiqa janrlari tomonidan bosim ostida qoladi. Zamonaviy media va raqamli platformalar tez, oson o‘zlashtiriladigan musiqaga yo‘naltirilgan bo‘lib, bu yosh avlodning qiziqishini ham, moliyaviy resurslarni ham an’anaviy shakllardan chalg‘itadi.

Buning natijasi shundaki, an’anaviy musiqachilar o‘zlarining murakkab repertuarini raqamli iste’molning tez formatlariga moslashtirishni talab qiladigan bosimga duch kelishadi, bu esa muqarrar ravishda soddalashuvga va badiiy poklikning yo‘qolishiga olib keladi.

Asosiy vazifa nafaqat ilmiy yozuvlarni yuritish, balki ularning mavjudligini ta’minlashdir. SI tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga asoslangan davlat, akademik jihatdan tasdiqlangan raqamli ma’lumotlar bazalari va ochiq pedagogik resurslarni ishlab chiqish zarur [3].

Tanqidiy jihatdan muhimi shundaki, ixtisoslashgan pedagoglarni jalb qila olmaslikda ifodalangan iqtisodiy muvaffaqiyatsizlik, murakkab milliy merosni uzatish vazifasi yo yetarli darajada hujjatlashtirilmagan xususiy sa’y-harakatlarga, yoki to‘liq tijoratlashtirishga o‘tib ketadigan zaiflikni yaratadi. Agar davlat ixtisoslashtirilgan ta’limni qo‘llab-quvvatlamasa, u an’anaviy musiqani ijro etish sifati va standartlashtirilishi ustidan nazoratni yo‘qotish xavfi ostida qoladi. Mahorat uchun kompensatsiyaning yo‘qligi merosni saqlash ilmiy qat’iylik bilan mustahkamlangan yagona milliy strategiyaga emas, balki parchalangan shaxsiy sa’y-harakatlarga bog‘liq bo‘lib qolishiga olib keladi. Bu esa o‘z nomoddiy merosi ustidan madaniy suverenitet masalasini shubha ostiga qo‘yadi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston milliy musiqasining muammolari tizimli xarakterga ega va ixtisoslashtirilgan pedagogik mehnatning iqtisodiy qadrsizlanishida ildiz otgan. San’atshunoslik instituti (1928 yilda tashkil etilgan) tomonidan taqdim etilgan tadqiqotlar va hujjatlashtirish uchun kuchli akademik baza mavjudligiga qaramay, ushbu ilmiy salohiyatning pedagogik amalga oshirilishi ish haqidagi tanqidiy nomutanosiblik tufayli muvaffaqiyatsizlikka uchraydi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri sabab-oqibat aloqasi aniqlandi: ixtisoslashgan maktablardagi past ish haqi malakali bitiruvchilarni yollashga to‘sqinlik qiladi, bu esa milliy musiqaning murakkab shakllarini o‘qitishdagi uzluksizlikka xavf tug‘diradi. Yaqinda qabul qilingan PQ-391 Qarori kabi qonunchilik choralari siyosiy qat’iylikni namoyish etadi, ammo agar ular ixtisoslashgan sektordagi asosiy iqtisodiy inqirozni bartaraf etishga qaratilmasa, ularning samaradorligi cheklangan bo‘ladi.

Ixtisoslashtirilgan Mehnatni Iqtisodiy Qayta Baholash: Oliy ma’lumotga va milliy cholg‘u asboblari, vokal yoki an’anaviy janrlar sohasida malakaga ega bo‘lgan davlat Bolalar Musiqa va San’at Maktablari (BMSM) o‘qituvchilari uchun ixtisoslashgan madaniy mukofot mexanizmini zudlik bilan joriy etish zarur.

Institutsional Integratsiya va Ilmiy Qo‘llab-quvvatlash: PQ-391 da nazarda tutilganidek, San’atshunoslik instituti (SI) ga milliy musiqaga oid barcha o‘quv dasturlari islohotlarini ishlab chiqish va ekspert baholashda bevosita maslahat ishtirok etish mandatasini qonuniy ravishda mustahkamlash lozim. Bu Institutning ko‘p yillik tadqiqotlariga asoslangan pedagogik metodikalarning ilmiy qat’iyligi va dolzarbligini ta’minlaydi.

Ixtisoslashtirilgan Infratuzilmani Maqsadli Rivojlantirish: Mavjud qonunchilik bazasi doirasida (shu jumladan PQ-391) *ixtisoslashtirilgan* san’at maktablarining infratuzilmasini rivojlantirish va kadrlar bilan ta’minlashga maqsadli ravishda e’tibor qaratadigan qo‘shimcha qonunosti hujjatlarini ishlab chiqish va qabul qilish talab etiladi, shu bilan umumiy ta’lim tomonidagi nomutanosiblik bartaraf etiladi.

An’anaviy musiqaning tirik ustozlari (*ustoz*) uchun davlat grant dasturini yaratish zarur. Ushbu dastur ularning BMSM va profil kollejlarida muntazam dars berishga sarflagan vaqtini subsidiyalashi kerak. Bu odatda iqtisodiy to‘siqlar tufayli mavjud bo‘lmagan eng yuqori darajadagi mutaxassislarni ta’limga jalb qilishga va an’analarning to‘g‘ridan-to‘g‘ri, uzluksiz uzatilishini kafolatlashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 15 noyabrdagi «O‘rta umumta’lim maktablarida “Musiqa madaniyati” fanini o‘qitishni tubdan takomillashtirish hamda mazkur fan o‘qituvchilari kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-391-son qarori.
2. Ахмедов, А. Проблемы сохранения фольклорного наследия в условиях глобализации // Культура Центральной Азии. — 2007. — № 4.
3. *Yevropa xalqaro pedagogika jurnali*. Zamonaviy o‘zbek milliy cholg‘u ijrochiligining rivojlanishi // *Yevropa xalqaro pedagogika jurnali*. — 2023. — T. 4, № 12.
4. Нишанова, Г. Этнокультурный компонент в современном музыкальном образовании // Вестник культурологии. — 2017. — № 2 (1).

References

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *O‘rta umumta’lim maktablarida “Musiqa madaniyati” fanini o‘qitishni tubdan takomillashtirish hamda mazkur fan o‘qituvchilari kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida* [On Measures to Fundamentally Improve the Teaching of the Subject “Music Culture” in General Secondary Schools and to Develop the

Professional Activities of Its Teachers]. Resolution No. PQ-391, November 15, 2024. (in Uzbek)
2. Akhmedov, A. “Problemy sokhraneniya fol’klornogo naslediya v usloviyakh globalizatsii” [Problems of Preserving Folklore Heritage in the Context of Globalization]. *Kul’tura Tsentral’noy Azii*, no. 4 (2007). (in Russian)
3. “Zamonaviy o‘zbek milliy cholg‘u ijrochiligining rivojlanishi” [The Development of Modern Uzbek National Instrumental Performance]. *Yevropa xalqaro pedagogika jurnali* 4, no. 12 (2023). (in Uzbek)
4. Nishanova, G. “Etnokul’turnyy komponent v sovremennom muzykal’nom obrazovanii” [Ethnocultural Component in Contemporary Music Education]. *Vestnik kul’turologii*, no. 2 (1) (2017). (in Russian)